

СОЊА АТАНАСИЈЕВИЋ

ЦИПЕЛА ГЛАВУ ЧУВА

У свету је од вируса корона досад преминуло милион и сто тридесет и четири хиљаде људи, допире до мојих ушију са ТВ-а. Пропустићу најновије вести, кажем себи док испијам чашу воде, спремајући се да кренем у шетњу, претходно проверивши на мобилној апликацији квалитет ваздуха. Значи, милион сто четрдесет хиљада, уобличава се мисао сама од себе, мој мозак има потребу да заокружи, наравно, навише, трпајући у ту бројку нове жртве. И то нису било које жртве, то су већ у овом часу сасвим одређени људи. Који су сада можда у болницама, али и даље имају наду, или су још у својим домовима, потпуно здрави, обављају уобичајене радње, и немају појма да им над главама лебди црни облак статистике, чекајући zgodну прилику да их усиса.

Стављам маску у џеп, мада немам намеру да залазим у било који затворени простор, али за сваки случај. Сада се никуд не иде без маске. Да ли је Надин имала маску на лицу када јој је Тунишанин одрубио главу? Надин из Нице. Надин из цркве у Ници. Надин као Надин Гордимер – тако сам јој и запамтила име. Становници Нице сигурно су јуче, кад се десио злочин, а и данас, заборавили на корону. Не можеш истовремено осећати више страхова или барем не истом јачином, један потискује други. У нашој нутрини, као и у свету вируса, стално се воде битке. Да ли чекамо појаву новог вируса да потамани ковид-19, да ли је то могући спас, уз претпоставку да нови не буде убојит за људску цивилизацију? Кинеш два-три пута, и готово. Толико од њега.

Убацих две салвете у џеп, за отварање лифта, из ципеларника извадих патике и спустих их испред улазних врата. Пертле су уредно сложене у њихову унутрашњост, како не би додиривале отирач. На коме сигурно леже милиони вируса, вребајући мој тренутак

непажње. Са отирача на пертлу, са пертле на моје прсте, са прстију на мој нос који би успут могао да засврби. Раде то носеви. Времешна докторка, познати вирусолог, рече да је вирус заправо мртав. Он се, дакле, родио мртав. Што је одмах слутило на неку невољу. Шта још кажете, докторка? Има га у прабини која може да се подигне, и ако је удахнемо, вирус ће у нашем телу оживети. Не треба му пружити ту прилику. Глава горе, док се обуваш, балансирај ослањајући се на довратник. Стопало одигнуто од пода, да пертла не би дотакла отирач. Докторка, да ниси можда претерала? Да ли си се лично уверила како вирус са тла, заковитлан у облаку прабине, улази у нос несрећног пролазника без маске, да ли си се лично уверила како се мртва честица прабине преображава у убицу? Како силази у плућа и једе их све док се не засити. Вирусу никако није циљ да убије домаћина, кажу доктори, циљ му је да преживи. Јадничку је то заправо једини циљ. Е, сад, ако домаћин због лошег наслеђа, погрешног живота, исхране, изгуби главу – сам је крив.

У парку прођох поред две црне мачке, једна је дремала на плочнику, на позном октобарском сунцу, друга је лежала на травњаку, у чудном положају, високо задигнуте задње ноге, и лизала сјактаво крзно. Док сам прелазила преко паркинга, нешто паде поред моје главе и откотрља се испод једног аутомобила, одмах потом слете врана и завуче се испод задњег трапа. Где ли је само наша орах? Али прешла се, мораће да понови поступак, ту га ниједно возило неће прегазити. Замислих како јој цуре бале низ кљун док одгурује орах на чистину, како би се коначно нашао испод неког точка у покрету и како би се докопала укусног оброка. Да ли птице балаве? Да ли су убици из катедрале Нотр Дам цуриле бале пре него што је замахнуо ножем? Да ли су Ајсерли цуриле бале док се возила по шкотским планинама и вребала своју нову жртву међу стоперима? Писац није споменуо тај детаљ. Мора бити мишићав, крупан, развијених ногу, рекла је Ајсерли. Зашто сам поново узела да читам Фејберов роман *Исиод коже*? Маамио ме од почетка пандемије... На железничку станицу у Ници Тунишанин стигао пре седам ујутру. У цркву ушао у 8.29 часова. Какав злослутни извештај. Органи реда стигли у 8.47. У међувремену убио троје људи. Међу њима Надин. Убица је у Француску дошао возом из Италије, боравио неко време у Паризу, онда се упутио за Ницу. Док воз клизи кроз лепе јесење пределе, у глави Тунишана плету се зле мисли. Да ли одлазе на тачно одређено место, улазе у тачно одређене куће, управљају покретима тачно одређених људи? Да ли зло ипак бира своје жртве, чак и када то тако не изгледа, увек идући пречицом, заправо јединим проходним путем? Али ко га води, ко поставља путоказе?

Дакле, изашао из воза нешто пре седам. На станици га дочекује свежина јутра, градска врева, ужурбаност људи који одлазе на посао. Сечиво спремно, зло је спремно. И гладно. Шта у том часу ради Надин? Испија прву јутарњу кафу, доручкује, облачи се, сређује фризуру, ставља мало пудера на лице и креће. Отишла сам, каже мужу распеваним гласом... Како разумети организам притајен *испод коре* наше стварности, који дише, размишља, смишља и намешта сцену за наш будући наступ? Ништа што се догађа изгледа не долази одједном, не пада с неба као врани орах. Догађаји се кувају, и никад не знаш ко све учествује у припремању твог оброка, ко какве састојке и зачине додаје.

Опало лишиће у топлим пастелним бојама нудило би уобичајено леп јесењи приказ, да ту и тамо међу листовима не налећем на коју одбачену хируршку маску. Маска отпала с нечијег лица. Као крупан лист с неког вештачког дрвета из будућности, у којој је природа коначно изгубила битку са човековом кратковидошћу. Или се једноставно уморила и одустала од борбе. Једна таква маска откри ми своју унутрашњу, беличасту страну с траговима бледог ружа, као буба изврнута на леђа. Зашто свет постаје још алкавији, немарнији, примитивнији, кад стигне тешко време? Или кад стигне зло. Да ли зато што је и зло у својој суштини примитивно? Крвави уложак на металној кутији од климе испод наше терасе освануо је једног јутра, лепог пролећног јутра за време бомбардовања, '99. године. Снажна згађеност и трансфер стида. Ипак је реч о припадници мог пола. Дилема да ли да обавестим комшије у стану испод нашег. Куц-куц, извините, на спољној јединици вашег клима-уређаја налази се крвави уложак с крилцима. Деца би рекла – блеји крвави уложак на клими. Да није имао крилца, не би летео и слетео ту где не треба, него би трупнуо право на бетон. Где му, такође, није место. Јеси ли луда? – рече мој муж, – онда ће посумњати на тебе, да си га бацила у тренутку неког растројства и сад покушаваш да скинеш сумњу са себе и свалиш је на неку од станарки са виших спратова. Или да ухватим пајалицу наопако, одгурнем уложак да га више не гледам, после обришем дршку алкохолом? Али у том случају, нисам ништа боља од власнице из чијег међуножја је излетео. Потом је кошава одрадила своје.

СТИЖЕМ У СТАРУ БЕЖАНИЈУ, ПЕЊЕМ СЕ СТЕПЕНИШТЕМ НА БРДО. Да ли се неко сада придржава за овај зелени рукохват? И са њега вреба корона, зар не, докторка? Неки јачи ветар можда и са металног гелендера може да подигне умртвљене вирушчиће, а пука случајност одредиће у чији ће нос улетети, или уста, док расподејају неку веселу причу на свом мобилном телефону. Изгледа да

је дошло време за ћутања. Разбрбљали смо се. Можда је и језику потребно мало предаха и тишине. Да речи поврате значај, смисао.

Скрећем десно и пролазим поред низа кућа загледајући њихова прочеља с терасама на којима нико не седи, како бих се спустила другим степеништем удаљеним стотинак метара, које, за разлику од првог, правог као стрела, и монотоног – вијуга кроз шуму. На врху тог занимљивијег, динамичнијег степеништа, непомично стоји људска прилика. Старија жена са штапом. Као чувар света скривеног у шуми под њеним стопалима. Као да чека мене. Испоставиће се, чека обућара.

Чека га већ пола сата, каже, договорила се с њим да јој донесе ципеле тачно у подне. Да ли је погрешила дан? – питам се. Старица на ногама има пластичне папуче из којих вире стопала у тамнобраон грилон чарапама. На којима има прашине, а у њој безброј мртвих вируса способних за оживљавање и за још доста тога. Иза леђа јој је бандера и на њој су две свеже умрлице. Процењујем да жена има више од осамдесет година. Прича ми да откако је оперисала кук, не може више на то степениште, ни горе ни доле. Ћеро, ако ти није тешко, додаје молећиво, сврати да видиш шта је с тим човеком, радња му је у приземљу солитера, ту, одмах доле. Одједном ми се поправи расположење, добила сам конкретни задатак. Прилику да учиним добро дело. Само му реци да не могу више да стојим, идем кући, а он кад може, нека се попне, трећа кућа лево, жута, зна он... Бићу ја у башти, лепо је време, нека ме само зовне, још добро чујем, одлично чујем, хвала Богу. Нема проблема, мени је то успут, кажем, кренувши низ степениште. Она би да још мало поприча. Сагиње се ослањајући се на штап, кривећи главу, пошто јој крошња дрвета делимично заклања моју прилику. Стојим на степенику и чекам да заврши причу. Иде поподне код унука, десети му је рођендан, доћи ће син по њу. Сад се и каје што је ципеле уопште дала на поправку, могле су и данас да послуже, па да их после однесе. Остаде ми нејасно како их је однела код обућара, можда је то син учинио. Сад ћу ја одмах, не брините се, идите ви кући да не стојите више. Не треба ти, ћеро, маска, мала је радња, реци му с врата, стално су отворена. Имам маску, додајуем, није проблем. А, да, не рекох ти име, Јаворка. Зовем се Јаворка. Кажи, чека вас Јаворка већ пола сата, више не може, додаје појачавши глас. Од Јаворке сад и остаје само глас који се пробија кроз шумско зеленило док настављам да се спуштам кривудавам динамичним степеништем, ухвативши чулима и цврнут птица и мирис шуме, што је била једна од идеја моје шетње. Јаворка и обућар уплели су се случајно, или већ према науму оног сценаристе што нам се шуња испод површине дана.

Пређох уску улицу и запутих се ка солитеру. Извадих маску из џепа, навукох је на лице и кренух ка улазу у зграду. Одмах ми је било јасно да нешто није у реду. Да се нешто догодило. Неколико људи стајало је испред отворених врата локала у којем није било никога и узбуђено причало о нечему. Чујем да спомињу хитну помоћ. Нико нема маску на лицу. Неком виси испод браде, неком на увету, неком вири из џепа. Поскидали их вероватно инстинктивно, чим су чули за догађај, како би ослободили уста. Која би да зину од чуда. Не можеш да зинеш под маском. Можеш само технички. Да би ухватио чудо свим чулима, потребне су широм отворене очи, начуљене, добро опране уши, и уста спремна да неометано зину. Ко сад да мисли на корону? Створи ми се слика обућара с кесом Јаворкиних ципела, који се срушио испред зграде, кренувши јој у сусрет, ено га сада у колима хитне помоћи, заједно с кесом.

Изволите, каже мршави човек, буљавих очију, крупних, црвених усана, схвативши да сам се упутила у обућареву радњу. Само сам хтела да узмем ципеле, знам да су готове, за једну стару жену са штапом, Јаворку, чека већ дуго обућара, горе на врху степеништа, па ме замолила... Је л' се то нешто њему десило? питам. Није њему, рече, позлило је његовој жени, а он отишао с њом у Ургентни, малопре, нема 10 минута... А, тако, кажем. Баш ми је жао. Пролазе тренуци. Не бих да напустим место тек тако. Кроз отворена врата, истежући мало врат, запажам белу пластичну кесу обешену о полицу с ципелама, на којој је зихернадлом закачен папир. Крупним словима пише Јаворка. Добро је, кесу ипак није однела екипа хитне помоћи. А и шта ће им. Ено их! – кажем рибликом човеку. Од првог тренутка личи ми на рибу. Он се окреће и гледа у кесу. Не знам да ли могу да вам их дам, каже вртећи главом. Јесу ли плаћене? Јесу, одговарам, мада то не знам, али стало ми је до ципела. Рачунам, платиће му Јаворка касније. Риблики узима кесу, загледа цедуљу. Отвара зихернадлу и окреће папир. А, да, каже, климнувши главом, плаћене су, ево, пише. Ето, видите, додајем задовољно. Одмерава ме, још оклева. Не знам стварно да ли смем да вам их дам, ја јесам његов другар и комшија... Али ја нисам Јаворка, је л' тако? Да, ви нисте Јаворка. Шта после нешто испадне... Мислите, одшетао с тим ципелама својој кући?

Ама, Томо, бре, шта гњавиш жену, дај јој те ципеле! – добацује крупан мушкарац неуредног изгледа, широког стомака. Напокон добијам ципеле. С неким детињастим усхићењем пењем се натраг степеништем и проналазим Јаворкину кућу. Није било тешко, прва, друга, трећа – жута.

Позвах је нормалним гласом, можда да проверим да ли заиста тако добро чује. Онда понових њено име нешто гласније. Чујем, чујем! – повика Јаворка из дела баште који је заклањала кућа и догега се до капије. Па, ти их узела? Јао, свака ти част. Ајде, уђи, молим те, бар накратко, да видиш како имам лепу башту.

Не морамо да имамо маске, јелда, ћеро, пошто смо напољу? – упита Јаворка. Не морамо, ево, ја ћу сести овде – показах на најудаљенију столицу под вењаком. На столу прекривеном мушемом цветног дезена стајала је чинија од пружа и у њој неколико зеленкастих крушака. Кратко ћу, сад већ мало журим, додадох, за случај да се баба расприча. Воле то стари људи. Осетих нечији додир под столом, у пределу потколенице, мало се тргнух, а онда спазих грацилну, танушну мацу сиво-белог крзна. Шмугну иза куће, не погледавши ме. Али тај њен гест је ваљда ипак значао да сам добро дошла у њеном дворишту. Благи ветар наносио је мешавину мириса – неког јела са запршком и свеже покошене траве. Вероватно син одржава то двориште. Одједном ме испуни пријатност од обичних сусрета са обичним људима. Није ми се више журило. Нека се Јаворка слободно расприча. Могу чак и кафу да попијем. Међутим, баш у том часу моја домаћица рече да би ме радо понудила кафом, али мора да пожури да направи шненокле за унука, сад кад је добила ципеле, захваљујући мени, може на рођендан. Ништа од кафе. Синоћ му је направила обланде са орасима, али сад су јој пале те шненокле на памет. Она његова мајка је баш смотана, ништа од колача јој не успева, рече помало љутито. Ћеро, нису звали никога, због ове луде короне, чак ни његове другаре из школе, само мене и другу бабу. Замисли да нисам могла да одем због тих ципела, жива бих се појела. Пензија мала, никаква, не стижем да купим нове, а било би добро да имам резервне, кад ове старе морају на поправку, мада никуд и не идем... Хоћеш једну крушку, ено, опери је сама на чесми, рече, показујући ка дну дворишта.

Нисам узела крушку, захвалих јој се и испричах шта је спречило обућара да јој донесе ципеле. Јаворка није било много изненађена. Познаје одавно Милета обућара, зна му и супругу, жалио јој се једном да му жена има проблеме са срцем и да неће да оде код лекара. Много је добра, али тврдоглава. А млађа од њега 11 година! – повика старица. Јадница, толико се чувала, додаде, чак је и купила књигу *Како сиречийи срчани удар*, тако некако гласи назив те књиге. Смејао се Миле причајући Јаворки како се његова жена распитала код продавачице у књижари за ту књигу, објаснивши да јој је муж имао инфаркт. Вицкаста продавачица се нашалила и рекла јој, па шта ће вам сада, већ га је добио. Али да

га ја не добијем! – рекла је Милетова жена. Зар је Миле имао срчани удар? – питам изненађено. Да, да, потврди старица, имао је инфаркт пре неких пет-шест година, али фино се опоравио, рекао му доктор да слободно иде уз степенице, да пешачи...

Док се Јаворка спрема да изађе из куће и сусретне с обућаром, угрушак крви путује кроз крвни суд његове супруге право ка срцу. Неко или нешто мења ток догађаја. Ха, хоћеш ципеле, е, нећеш их добити! Док се Надин спрема да изађе из куће, човек-звер приближава се цркви. Ха, хоћеш да се помолиш Богу и вратиш кући, као и увек, е, нећеш вала!

Упита ме ко ми је дао ципеле, вероватно један мали буљави, стално балави, додаде Јаворка гадљиво. Јесте, потврдох, баш он, мада му сада нису цуриле бале. Да јесу, размишљам, то би било бламирајуће. Зато што је риблики човек ипак обичан човек. Када звер или човек-звер забалави, нема бламаже, реч је само о једном процесу: ланац исхране или зло у свом елементарном виду. Онда се Јаворка расприча како те комшије, кобајаги његови другари, Милету само сметају, виси му у радњи по читав дан, обичне пијандуре. Кад је онда имао инфаркт, стално га завитлавали, Миле, не дај се, остаће ти жена млада удовица. А, види сад, ћеро, можда испадне обрнуто, јуу, баш страшно, ваљда ће се жена извући... – додаде Јаворка тишим гласом, као да јој је тек тада допрло до свести оно што се догодило. Затим коначно дођосмо до новца. Јеси ти њему платила? – упита ме. Не, рекла сам да су плаћене. Јуу, нису, шта ћемо сад!? – повика. Али да нисте заборавили да сте му платили, тај буљави што балави, мада сада заиста то није радио, лепо је погледао цедуљу са обе стране и рече ми да пише плаћено. Ма, нема он појма, пијан, неписмен... Јуу, шта ћемо сад? Шта ће Миле да помисли? Понудих се да однесем новац, додавши да је то мени свакако успут. Баба ме изненада погледа другим очима. Препознајем неку nelaгодност, оклевање. Осамсто динара, каже тихо. Не знам да ли имам тачно толико, додаје. Можда имам да вам вратим, одговарам, копајући по ранцу да пронађем новчаник.

Да ли претерана љубазност прелази у наметљивост, како рече неки од Лебовићевих јунака у роману *Semper idem*? Да ли сам прешла црту? Баба ме и даље чудно гледа. Ух, па ја сам вам сада можда направила проблем што сам донела ципеле, рекох. Ма, не, таман посла, баш ти хвала, каза. Ћутимо мало. Ћеро, нема везе, довољно си учинила, даћу ја Милету новац други пут. Све ћу му лепо објаснити.

И тако се растадосмо. Паде ми на памет да ме није питала како се зovem. Спуштам се низ степениште, оно динамично, удишући дубоко мирис влажне земље и лишћа, тек да и неки од соп-

ствених циљева испуним тог дана, размишљајући да ли Јаворка нема поверења у мене или у буљавог балавог Милетовог комшију.

Жена којој је Тунишанин одрубио главу док се молила Богу имала је 60 година, била је пасионирани љубитељ позоришта. Имала је мужа и одраслу децу. Сви је описују као љубазну особу, оплакују је и глумци из локалног позоришта. Кажу, молила се за све, палила свеће за здравље многих мештана, не само чланова своје породице. У Француској је Надин јуче остала без главе, овог јутра је Јаворка из Београда умало остала без ципела. Да се ја нисам појавила. Без ципела не би отишла унуку на прославу рођендана. Или би горко отплакала над својом судбином и сиромаштвом, обрисала сузе и отишла у пластичним папучама и чарапама које хватају прашину пуну мртвих вируса, који би лако нашли пут до Јаворкиног носа где би се угрејали и оживели. Воле старији људи да трљају носеве. После би на бандери осванула још једна свежа умрлица. Ја сам се умешала у ток догађаја који кључају испод површине стварности. Ја сам била зачин. Могло је да не буде тако, само да ме је задржао неки телефонски позив или поглавље са више страна, у којем Ајсерли нешто дуже трага за погодним стопером. Мишићавим, крупним, развијених ногу. Јаворка би изгубила стрпљење и отишла кући.

Могла је Надин да добије изненадну главобољу тог јутра и да не оде у цркву, могло је толико тога да је спречи да изађе из стана. Веза између Францускиње Надин и Београђанке Јаворке је бесмислена, опомињем себе. Једна је остала без главе, друга умало без ципела. Али зар и зло није бесмислено, па ипак постоји?